

О. Ю. Губіна,

аспірант

(Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка)

gubinaoxana@mail.ru

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ВІДКРИТОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Анотація

У статті обґрунтовано необхідність дослідження процесу розвитку відкритої освіти в Україні, визначено тенденції ефективного розвитку відкритої освіти у сучасних умовах; виявлено основні чинники, що впливають на процес розвитку відкритої освіти. У результаті дослідження було встановлено, що особливої актуальності відкрита освіта набуває під час розвитку сучасного інформаційного суспільства, забезпечуючи тим самим модернізацію змісту освіти, надаючи їй ознак відкритості, гнучкості та доступності. Використання елементів відкритої освіти сприяє підвищенню якості освіти на інноваційній основі та забезпечує доступність та безперервність освіти протягом життя. Провідними тенденціями розвитку відкритої освіти є поступальне упровадження елементів відкритої освіти в традиційну освітню практику.

Ключові слова: відкрита освіта, інформатизація, інформаційні технології, відкрите навчання.

Summary

The necessity of investigation of the development of open education in Ukraine is grounded in this article. The main tendencies of effective development of open education in modern conditions are identified. The main factors which influence on the development of open education are identified too. There have been defined that open education gains it special actuality in the period of rapid development of modern information society and respectively provide the process of modernization of education content. The open education has following characteristics as openness, flexibility and availability.

Key words: open education, information, information technology, open learning.

Завдяки інтеграції України у світовий та європейський освітній простір особливої актуальності набуває відкрита освіта в системі глобальної освіти в умовах розвитку інформаційного суспільства, з застосуванням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, дистанційних форм навчання, опанування відповідних умінь, навичок та компетентностей. Відсутність належного рівня готовності освіти країни до переходу на принципи відкритості зумовлює необхідність вивчення прогресивного зарубіжного досвіду упровадження відкритої освіти, обґрунтування її сутнісних характеристик, встановлення перспектив розвитку в міжнародному і національному контекстах.

Розвиток відкритої освіти в Україні протягом останніх десятиліть є об'єктом дослідження вітчизняних науковців. У контексті нашої наукової роботи вважаємо за доцільне проаналізувати дослідження науковців у цій сфері. Отже, **метою статті** є здійснення аналізу досліджень вітчизняних науковців стосовно проблем розвитку відкритої освіти в Україні.

У сучасному світі спостерігається інтенсивний процес зміни системних властивостей освітньої системи, підвищення її сприйнятливості до інновацій в науково-технологічній сфері. Формуються матеріальні, соціальні і психологічні передумови для утворення відкритого типу освіти, унаслідок чого остання стає "відкритою системою".

Концепція відкритої освіти передбачає інтеграцію всіх способів засвоєння людиною світу; розвиток та включення в процеси синергетичних понять про відкритість світу, цілісності та взаємозв'язку людини, природи та суспільства; вільне користування різноманітними інформаційними системами, які відіграють таку саму роль у навчально-

виховному процесі, як і безпосередній навчальний процес; особистісна спрямованість процесу навчання; розвиток інформаційної культури; зміну ролі викладача.

Сучасний розвиток відкритої освіти у загальній освітній системі являє собою предмет філософського дослідження. Проблемою трансформації освіти займаються такі науковці, як В. Биков [2], В. Кремень [4], В. Пазенюк [7] та ін.

Освіта в поєднанні з педагогікою є складною системою, у зв'язку з чим синергетика, яка сьогодні розробляється різними галузями наукового знання, з необхідністю стає її новою філософією. У такому контексті можна говорити про педагогічну синергетику як новий вимір навчально-освітнього процесу.

Представник синергетичного підходу, або філософії нестабільності, В. Кремень вважає, що педагогічною синергетикою можна означити сферу педагогічного знання, яка ґрунтується на законах і закономірностях синергетики, тобто законах і закономірностях самоорганізації та саморозвитку педагогічної, освітньо-виховної системи [4]. Педагогічна синергетика дає можливість по-новому підійти до розроблення проблем розвитку педагогічних систем і педагогічного процесу, розглядаючи їх насамперед, із позиції відкритості, співтворчості та орієнтації на саморозвиток.

Автор гуманістичного підходу, вітчизняний науковець В. Пазенюк визначає, що особливої уваги в контексті реформування освітньої практики заслуговує людина як складна система, що саморозвивається за внутрішніми й зовнішніми законами, завдяки відкритості освіти [7]. Тому саме педагогіка спроможна формувати гуманні та відкриті відносини в освітньому середовищі, визначати засоби формування світогляду й емоційних якостей, вивчати особистість, яка навчається.

Представники феноменологічного підходу вважали, що вивчення життєвого світу і науки треба починати з дослідження свідомості, тому що реальність доступна людям лише через свідомість. Важлива не сама реальність, а те, як вона сприймається та осмислюється людиною. Всі види реальності, з якими має справу людина, пояснюються із актів свідомості. Об'єктивної реальності, що немовби існує поза і незалежно від свідомості, просто не існує. А свідомість пояснюється із себе, проявляється як феномен. Згідно з феноменологічним підходом кожна людина має унікальну здібність сприймати та інтерпретувати світ через власну свідомість як основу її саморозвитку в контексті самоорганізованого знання.

Представник підходу антропологізму І. Аносов стверджує, що сутність новоевропейського антропологізму полягає в абсолютизації людської суб'єктивності як умови пізнання і підкорення зовнішнього світу посередництвом науки і техніки, в забутті людиною "істини буття", яка й надає сенс її існуванню [1]. З огляду філософії екзистенціалізму повноцінна самореалізація особистості, формування доцільних рефлексів цілі та свободи, самовиховання на шляху самотворення та самоактуалізації неможлива поза межами автентичного життя, а, отже, відбувається завдяки відкритості системи.

Дослідниця основних положень когнітивного підходу В. Ковіна зазначає, що завдяки поєднанню когнітивної психології та когнітивістики виникає нова парадигма, де особлива увага приділяється традиційним пізнавальним процесам: сприйняттю, увазі, пам'яті, уяві та мисленню. Завдяки відкритості систем у результаті пізнання людиною навколишнього середовища відбувається інформаційний обмін між двома субстанціями. У сучасних умовах швидкого надходження інформації стрімко розвивається когнітивна діяльність, що, у свою чергу, формує інформаційну компетентність людини.

Вісвітлення науково-технологічного аспекту розвитку відкритої освіти є ключовим завданням нашого дослідження, оскільки інформаційно-комунікаційна платформа

відкритої освіти будується на комп'ютерно орієнтованих засобах та інформаційно-комунікаційних технологіях (ІКТ). Дослідженням особливостей використання технологій відкритої освіти займалися В. Биков, О. Висоцька [3]. та ін. Згідно з дослідженнями вчених, до основних технологій, що застосовуються у відкритому навчанні, належать: а) кейс-технологія, яка є близьким аналогом технологій заочного навчання; б) TV-технологія; в) мережна технологія, яка заснована на використанні та передачі навчальних матеріалів у мережі Інтернет.

Дослідниця О. Висоцька вважає, що можливості використання ІКТ надають відкритій освіті характеристик випереджального розвитку суспільства [3].

Отже, завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій відкрита освіта набуває таких якостей:

- доступність (можливість доступу до освіти різних соціальних груп);
- гнучкість (здатність слухачів навчатися у зручний час та у зручному місті);
- модульність (можливість сформувати індивідуальну навчальну програму, яка складається з набору незалежних курсів-модулів);
- паралельність (здійснення навчання одночасно з професійною діяльністю, без відриву від виробництва або іншого виду діяльності);
- економічність (економія витрат матеріальних, фінансових і людських ресурсів засобами використання технологій відкритої освіти);
- соціальна рівність (реалізація ідей соціальної рівності в освіті засобами отримання рівного доступу до її здобуття);
- інтернаціональність (можливість одержати освіту в навчальних закладах іноземних держав, не виїжджаючи зі своєї країни, та надавати освітні послуги іноземним громадянам і співвітчизникам, які проживають за кордоном);
- координованість (упровадження посади наставника-консультанта і уведення функції координатора навчального процесу).

Розглядом освітньо-політичного аспекту розвитку відкритої освіти займалися такі науковці, як В. Биков, В. Глушков, М. Жалдак.

Були досліджені такі питання:

1.Передумови необхідності реформування системи освіти (невідповідність наявної якості освіти сучасним вимогам, недостатнє впровадження ву навчальний процес інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), доступ до якісної освіти; ефективність фінансування освіти, поглиблення диспропорції між підготовкою фахівців і попитом на них на ринку праці; недостатньо міцні позиції України на міжнародному освітньому ринку).

2.Нове розуміння змісту освіти (це, передусім, нові цілі і завдання навчання, викладання, підготовки, організації й управління освітнім процесом) [3].

3.Впровадження новітніх ІКТ у систему сучасної освіти (нові підходи до організації освітнього процесу, базовані на продуктивному і творчому використанні новітніх засобів і технологій) [3].

4.Стратегії перспективного впровадження елементів відкритої освіти в систему національної освіти (можливість використання елементів відкритої освіти в дистанційній освіті та освіті протягом життя, використання електронних публікацій, ІКТ) [6].

Отже, високотехнологічний, інноваційний характер розвитку суспільства передбачає поглиблення інтеграції науки, освіти, модернізацію змісту освіти, педагогічних технологій і навчального середовища, підготовку і підвищення кваліфікації кадрів; спричиняє певні зміни організаційної структури системи освіти та управління освітньою діяльністю. Завдяки використанню сучасних інформаційних технологій суспільство перетворюється на інформаційне, з притаманними йому рисами: збільшення ролі

інформації та знань у житті суспільства; збільшення долі інформаційних комунікацій; створення глобального інформаційного простору. Ця трансформація спричиняє інформатизацію національної системи освіти, яка перетворює останню на відкриту систему, що є пріоритетним напрямком реалізації національної стратегії інноваційного розвитку освіти.

Основними завданнями інформатизації освіти визначено: забезпечення поступової інформатизації системи освіти, спрямованої на задоволення освітніх інформаційних і комунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу; запровадження дистанційного навчання із застосуванням у навчальному процесі та бібліотечній справі інформаційно-комунікаційних технологій поряд з традиційними засобами; розроблення індивідуальних модульних навчальних програм різних рівнів складності залежно від конкретних потреб, а також випуску електронних підручників [6].

Таким чином, дослідивши зазначений вище аспект розвитку відкритої освіти, окреслимо провідні шляхи освітньої політики щодо реформування вітчизняної освітньої сфери :

1) розробка теоретичних та практичних засад використання принципів, ідей, технологій і методів відкритої освіти;

2) створення Єдиного порталу цифрових освітніх ресурсів;

3) установа стандартів професійних умінь і навичок для: а) підготовки спеціалістів, що безпосередньо займатимуться впровадженням цифрових технологій у культурну та освітньо-наукову практику; б) забезпечення необхідного рівня підготовки викладачів і студентів ВНЗ, вчителів і учнів середніх шкіл з метою активного користування електронними освітніми матеріалами в навчальному процесі;

4) створення Концепції і Програми розвитку системи освіти протягом життя та освіти дорослих;

5) забезпечення належного фінансування виконання державних програм, що передбачають заходи з інформатизації системи освіти та впровадження новітніх технологій в освітню сферу;

6) створення системи інформаційно-аналітичного забезпечення у сфері управління навчальними закладами, інформаційно-технологічного забезпечення моніторингу освіти.

Дослідженням змістового аспекту розвитку відкритої освіти займалися такі науковці, як С. Ніколаєнко [5], Н. Побірченко [8]. Основою нашого дослідження є аналіз державних стандартів змісту освіти та відповідних до них навчальних програм і планів, запроваджених у ході реформування освітньої системи протягом останніх років.

Зміст освіти, який залежить від рівня розвитку країни, науки та економіки, національних особливостей системи освіти, суспільних потреб, визначає спрямованість навчального процесу, його характерні пріоритети, цілі і наповнення.

У результаті нових вимог до освітньої системи виникають суттєво нові принципи формування змісту освіти, а саме: демократизація; гуманізація; національна спрямованість; відкритість системи освіти; неперервність; єдність навчання і виховання; багатокладність і варіативність освіти. Ці вимоги вимагають відповідної модернізації змісту освіти: удосконалення навчальних планів, програм та підручників навчальних закладів відповідно до оновлених державних стандартів; оновлення змісту підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників для професійно-технічних навчальних закладів та професійних коледжів; розширення практики підготовки педагогічних працівників за інтегрованими програмами (у тому числі за поєднаними спеціальностями на рівні магістра); визначення професій, спеціальностей та кваліфікацій з підготовки фахівців для сфери інформаційно-комунікаційних технологій.

Отже, змістові зміни, які відображаються в побудові змісту навчання, навчально-виховних програмах та планах, а також у інтеграції навчальних програм, є результатом вимог відкритого інформаційного суспільства.

Професійно-педагогічний аспект дослідження розвитку відкритої освіти представлений роботами Г. Дутки, О. Захарової та ін. Розглядаючи це, науковці вважають, що в результаті процесів гуманізації та інформатизації суспільства постають нові вимоги до освітніх інститутів суспільства, особистості самого вчителя, змісту його професійних умінь, особистісної орієнтації всього педагогічного процесу. Останнім часом зростає потреба в застосуванні технологій відкритої освіти, що орієнтують навчально-виховний процес на всебічне дослідження і ретельне опрацювання всіх явищ технологічного порядку, в формуванні технологічних умінь як інтегративних характеристик сучасного педагога.

Вчені наголошують на необхідності: застосування нового напрямку до професійної підготовки вчителя, розгляду готовності майбутнього вчителя до застосування технологій відкритої освіти, педагогічні умови використання технологій відкритої освіти у вищих навчальних закладах.

Так, дослідження Г. Дутки стосуються такого інноваційного напрямку, пов'язаного із глобалізаційно-інтеграційними процесами в освіті, як фундаменталізація освіти.

Під час дослідження професійно-педагогічного аспекту розвитку відкритої освіти було встановлено, що в умовах зростання обсягів інформації з багатьох галузей науки, техніки та технології кардинальних змін у соціальній сфері, висунення високих професійних вимог до майбутніх педагогів, виникає необхідність інтенсифікувати процес навчання, створити умови для підготовки висококваліфікованих учительських кадрів, використовуючи новітні технології і методики відкритого навчання.

Висновки. У ході дослідження встановлено, що відкрита освіта набула значного розвитку в результаті виникнення нагальної потреби забезпечення кожного якісною та доступною освітою. Головними характеристиками відкритої освіти є інформативність, доступність, гнучкість, модульність, економічність, інтернаціональність та координованість, що надає можливість кожній людині отримувати освіту незалежно від місця проживання, віку чи національності за допомогою використання новітніх технологій навчання. Структурними компонентами відкритої освіти є відкрите навчання, відкриті освітні ресурси та представники відкритої освіти. Реалізація процесу відкритого навчання неможлива без відкритих освітніх ресурсів, які представлені у вигляді цифрових матеріалів, доступ до яких здійснюється завдяки сучасним технологічним засобам.

Перспективами подальших розвідок вважаємо аналіз зарубіжних технологій відкритої освіти, спрямованих на вдосконалення системи управління її якістю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аносов І. Антропологізм як чинник гуманізації освіти (теоретико-концептуальні основи) : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / І. Аносов. – К., 2004.
2. Биков В. Відкрита освіта: організаційно педагогічні аспекти [Електронний ресурс] / В. Биков, В. Луценко / – Режим доступу : <http://www.slideshare.net/labmtdn/ss-10272418>
3. Висоцька О. Відкрита освіта як чинник випереджаючого розвитку суспільства [Електронний ресурс] / О. Висоцька / – Режим доступу: <http://www.virtkafedra.ucoz.ua>
4. Кремень В. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / В. Г. Кремень / – К. : Пед. думка, 2011.
5. Кремень В. Г. Вища освіта в Україні : навч. посіб. / за ред. В. Г. Кременя, С. М. Ніколаєнка. – К. : Знання, 2005. – 327 с.
6. Національна стратегія розвитку освіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/Законодавство України/344/2013>
7. Пазенок В. Гуманістичний принцип сучасної філософії освіти [Електронний ресурс] / В. Пазенок. –

УДК 378.147:37.035.6

В. Ю. Стрельников,

доктор педагогічних наук, професор

(ВНЗ Укоопспілки "Полтавський університет економіки і торгівлі")

azkur-shif@mail.ru

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Анотація

У статті розкрито теоретико-методологічні основи формування духовної культури майбутнього вчителя. З'ясовано, що формування духовної культури майбутніх учителів ґрунтується на таких методологічних підходах: системному, культурологічному, компетентісному, антропологічному, суб'єктно-діяльнісному, особистісному, соціально-педагогічному, аксіологічному. Представлено характеристики цих підходів. Основою забезпечення високого рівня духовної культури майбутнього вчителя є методолого-теоретичне обґрунтування її сутності та розробка моделі науково-методичної системи забезпечення процесу її формування в умовах вищого педагогічного навчального закладу.

Ключові слова: духовна культура, формування духовної культури майбутнього вчителя, системний, компетентісний, суб'єктно-діяльнісний, особистісний, соціально-педагогічний, культурологічний, антропологічний, аксіологічний методологічні підходи.

Summary

The article deals with theoretical and methodological guidelines for the development of spiritual culture of the future teacher. There have been found that the forming of spiritual culture of the future teachers is based on the following methodological approaches: systematic, cultural, competence, anthropological, subject-active, personal, social and pedagogical methodology. The description of these approaches is presented. The basis for ensuring a high level of spiritual culture of a future teacher is methodological and theoretical justification of the nature and development of scientific and methodological model system for the process of its forming in the field of higher educational institution.

Key words: spiritual culture, the forming of spiritual culture of future teachers, systematic, competence, subject and activity, personal, social, educational, cultural, anthropological, axiological and methodological approaches.

Постановка проблеми. Пріоритетним напрямком освітньої політики України є гуманістична парадигма, яка знайшла своє відображення у відродженні духовності, суспільної свідомості, етнічно-національної самосвідомості, в основу яких покладено європейський цивілізаційний вимір розбудови громадянського суспільства, а саме: піднесення рівня гідності українців, сприяння формуванню в них усвідомлення значущості і цінності нашої держави як невід'ємної складової європейської та світової цивілізації.

У Загальній декларації прав людини (ст. 26) наголошується: "Освіта має бути спрямована на повний розвиток людської особистості і до збільшення поваги до прав людини і основних свобод. Освіта має сприяти взаєморозумінню, терпимості і дружбі між усіма народами, расовими і релігійними групами і має сприяти діяльності Об'єднаних Націй з підтримки миру". Реалізація цієї мети передбачає формування духовної культури молоді людини на засадах загальнолюдських цінностей і набуває особливої актуальності в умовах розбудови українського демократичного суспільства, що потребує масової участі громадян